

Ed.

541. Nefndarálit

[211. mál]

um frv. til laga um heimild handa ríkisstjórninni til að ábyrgjast lán vegna björgunar skipsins Het Wapen.

Frá meiri hl. fjárhags- og viðskiptanefndar.

Nefndin hefur fjallað um frumvarpið og fengið upplýsingar frá Þór Magnússyni og Guðmundi Ólafssyni, starfsmönnum Þjóðminjasafnsins, og Leó Kristjánssyni og Sveinbirni Björnssyni, starfsmönnum Raunvísindastofnunar Háskólans. Þessir sérfræðingar fjölluðu um niðurstöður segulmælinga og aldursgreininga, auk þess að gera grein fyrir ýmsum vandamálum við staðsetningu skips á umræddum stað og varðveislu skipsins eftir að það hefði verið grafið upp. Einnig kom á fund nefndarinnar Kristinn Guðbrandsson, fulltrúi þeirra aðila sem unnið hafa að undirbúningi að björgun skipsins.

Á grundvelli þeirra upplýsinga, sem nefndinni voru látnar í té, mælir meiri hluti nefndarinnar með því, að frumvarpið verði samþykkt. Í 1. gr. frumvarpsins er tilskilið að fjárveitinganefnd Alþingis skuli veita samþykki sitt áður en ábyrgð á lánveitingu yrði látin í té. Meiri hluti fjárhags- og viðskiptanefndar beinir því til fjárveitinganefndar, að hún beiti sér fyrir því, að afgreiðsla ábyrgðarinnar verði tengd eftirfarandi atriðum:

- 1) Frekari boranir verði framkvæmdar til að afla nánari upplýsinga.
- 2) Í fyrstu verði veitt ábyrgð fyrir hluta af þeirri upphæð, sem tilgreind er í 1. gr. frumvarpsins, til að fjármagna þann þátt björgunarinnar, sem nægir til að grafa niður á það skip sem talið er að sé í sandinum á umræddum stað. Þannig verði kannað, hvort um skipið Het Wapen sé að ræða, áður en lengra verður haldið.
- 3) Komi í ljós að hér sé um að ræða skipið Het Wapen verði ákveðið, með hvaða hætti skipið skuli varðveitt, áður en ábyrgð vegna frekari lánveitinga verður látin í té.

Meiri hluti fjárhags- og viðskiptanefndar birtir sem fylgiskjal með nefndarálitinu þá álitargerð sem Leó Kristjánsson, forstöðumaður Jarðeðlisfræðistofu Raunvísindastofnunar Háskólans, lét nefndinni í té.

Alþingi, 9. mars 1983.

Ólafur Ragnar Grímsson,
form., frsm.

Davíð Aðalsteinsson.

Guðm. Bjarnason.

Lárus Jónsson.

Fylgiskjal.

Álitsgerð frá Leó Kristjánssyni, forstöðumanni Jarðeðlisfræðistofu Raunvísindastofnunar Háskólans.

Orkustofnun og Raunvísindastofnun Háskólans hafa öðru hvoru verið Bergi Lárussyni og félögum til aðstoðar eða ráðgjafar vegna jarðeðlisfræðilegra mælinga. Undirritaður sérfræðingur við R. H. hefur tekið þátt í leit þeirra að járni á Dynskógafjöru 1968, gert mælingar við uppgroft á Skeiðarársandi 1974—75 og unnið að mælingum og útreikningum vegna frekari leitar að Indíafarinu Het Wapen van Amsterdam 1982.

Við mælingar 1982 var einkum notaður segulsviðsmælir, sem R. H. fékk að gjöf frá Vísindaakademíu Bandaríkjanna 1980, en Jón Jónsson, jarðfræðingur við Orkustofnun, sá um flestar mælingar.

Ég hef kynnt mér margs konar söguleg gögn, sem tengjast þessu máli, og niðurstöður annarra við leitina, að svo miklu leyti sem þær hafa verið aðgengilegar.

Helstu niðurstöður mínar eru sem hér segir:

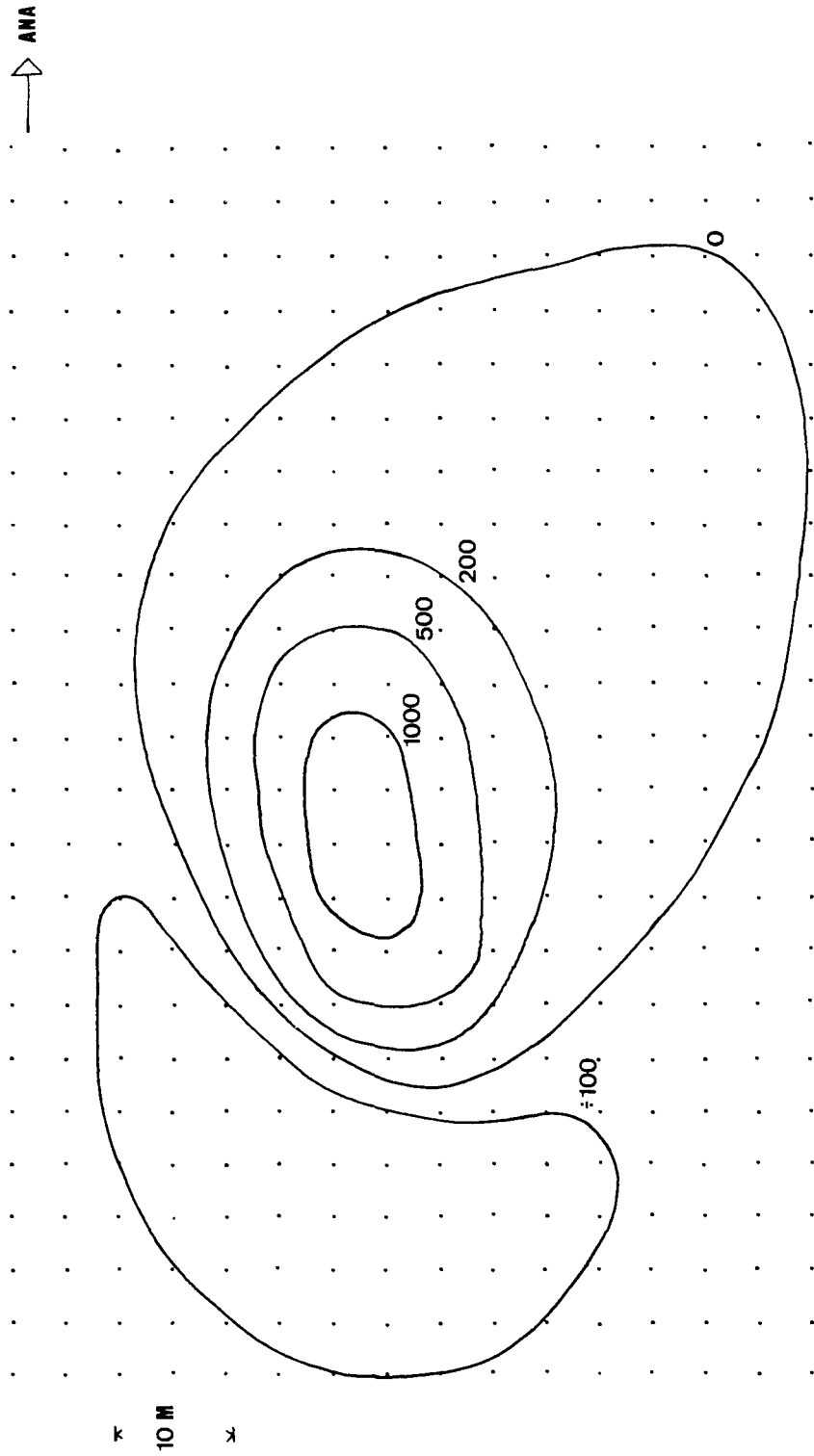
1. Nákvæmar mælingar á styrk jarðsegulsviðsins eru eina mæliaðferðin, sem til greina kemur við fyrstu leit að skipinu. Mælingarnar eru ódýrar og fljótlegar; fram koma frávik í sviðinu (anomalies) nálægt járnhlutum, en einnig geta komið fram minni háttar truflanir vegna náttúrulegra fyrirbrigða.

Rafsegul- og rafmælingar, sem reynt var að nota við leitina á árunum fram undir 1974, eru tilgangslausar í innan við 200 m fjarlægð frá sjó.

2. Það svæði á Skeiðarársandi, þar sem líklegast er að Het Wapen sé, mun hafa verið að mestu segulmælt mjög vandlega af bandarískum aðilum 1974. Bil milli mælihána var þó nokkuð í gleiðara lagi (50 m), og ekki var mælt utan við ströndina, eða í ýmsum bleytusvæðum og álum Skeiðarár. Ýtarleg skýrsla eða kort af þessum mælingum mun ekki liggja fyrir, en grafið var í ca. 12 m dýpt í eitt frávik eftir tilvísun Bandaríkjamanna. Þar fannst ekkert, og getur frávikíð hafa stafað af áhrifum eldingar á sandinn.
3. Við mælingar haustið 1981 austan Skeiðarár (rétt við 17°V), þar sem ekki hafði verið segulmælt fyrr, fann Jón Jónsson segulfrávik á tveim stöðum. Þessi frávik voru svipuð að stærð og 1—2 km á milli.
4. Vestara frávikíð var kannað nánar af mér, Jóni Jónssyni og Jósep Hólmjárn í mars og apríl 1982. Kort af niðurstöðum og túlkun þeirra fylgja hér með. Þess skal gætt, að túlka má slík frávik á marga mismunandi vegu; niðurstöður um dýpi á orsök og um lengd orsakarinnar má telja nokkuð öruggar, en um breidd hennar eða heildarmagn járn á staðnum óvíst.
5. Fyrirnefnt vestara segulfrávik er um 100 m frá sjó. Vegna tímaskorts var ekki kannað eystra frávikíð, en hið þriðja fannst, einnig 1—2 km austan þess sem kannað var nákvæmlega. Þessi tvö eystri segulfrávik eru í sjávarkambinum, þ. e. innan við 30 m frá sjó. Líklegt er að þessi frávik stafi frá flökum þýskra gufutogara, sem þarna strönduðu 1903 og 1906. Þetta þyrfti þó að kanna nánar, jafnvel með borunum, því heimildir um staðsetningu þessara stranda eru ónákvæmar.
6. Segulmælingarnar bentu til þess, að á 12—14 m meðaldýpi gæti verið verulegt magn járn, varlega áætlað yfir 100 smálestir. Það er dreift á svæði sem er 15—25 m að lengd og 0—10 m á breidd. Tilvist þessa járn, og timburs að auk, hefur nú verið staðfest með borunum.

7. Segulmælingarnar, ásamt mælingum mínum á einum járnkjarna úr borununum, benda til heldur meira járn magns en talið var mundu vera eftir í flaki Het Wapen. Einnig er halli segulstefnu annar en búast hefði mátt við. Þetta gæti þó átt orsakir í ýmsu, s. s. járnhlutum eða járngrýti í kjölfestu skips. Meðan á uppgrefti stendur, má endurtaka slíkar mælingar til að kanna nánar staðsetningu járnhluta, og einnig reyna rafsegulmælingar þegar nær þeim dregur.
8. Enn ein mæliaðferð, sem gefið gæti nokkra vísbendingu um stærð og lögun skips þess, sem þarna hlýtur að vera undir, eru hljóðsveiflumælingar. Þær eru þó dýrar og erfiðar í túlkun, og heppileg tæki til þeirra ekki til í landinu.
Fyrst og fremst verður því að treysta á niðurstöður borana. Tel ég að fleiri borana með nákvæmum staðsetningum sé þörf, áður en hugsanlegar framkvæmdir við uppgröft hefjast.
9. Mjög líklegt má teljast, skv. vísbendingum af efni borkjarna, að leitarmenn hafi fundið flak Het Wapen van Amsterdam. Vottorð um slíkt frá til þess bærum erlendum vísindastofnununum þurfa þó að liggja fyrir.
Vart er hægt að tala um þennan fund sem ótvíræðan fornleifafund fyrir en örugglega ákvarðanlegar menjar hafa náðst, svo sem merktir hlutir, munir (t. d. vopn, leirmunir, pípur) sérkennandi fyrir Austurindíafélagið eða Holland á 17. öld, eða myntir.
10. Allmörg skipflök frá 15.—18. öld hafa fundist á síðustu 20 árum, þar af yfir tylft af skipum Austurindíafélagsins, og verið bjargað úr þeim ýmsum munum. Þessi fundur yrði því ekki alveg einstæður, en engu að síður afar merkilegur. Mjög mikilvægt er að fornleifafræðingar með reynslu í slíkum björgunarstörfum ráði miklu um aðferðir við björgun og varðveislu fornmenja eins og þeirra sem þarna kann að vera um að ræða.
11. Utan safngripa og e. t. v. nokkurra tuga smálesta af eir og tini er ekki hægt að búast við miklum verðmætum í flaki Het Wapen. Aðeins eitt dæmi er um að gull hafi fundist í flaki Austurindíaskips, og silfursjóðir voru í skipum á útleið en tæpast á heimleið.
12. Íslenskar vísindastofnanir gætu séð um hluta hins vísindalega starfs sem fram þarf að fara í tengslum við hugsanlegan uppgröft. Þar má nefna: verkfræðilega ráðgjöf, nákvæma leit að málmhlutum, kortlagningu, skráningu gripa og nánari könnun íslenskra sagnfræðiheimilda um strandið. Til þess eru þó stofnanirnar sem stendur mjög vanbúnar að tækjum, mannskap og fjármagni, a. m. k. þær sem heyra undir menntamálaráðuneyti.

MÆLING 23. APR. 1982

ENDURBÆTT LIKAN

